

Ciconia ciconia

Vit stork

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Akut hotad (CR)
D

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Ciconiiformes (storkfåglar), **Familj:** Ciconiidae (storkar), **Släkte:** *Ciconia*, **Art:** *Ciconia ciconia* - vit stork (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Ardea Ciconia* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Vita storkens fjäderdräkt är vit bortsett från skulderfjädrar och vingpennor, som är svarta/gråsvarta. Näbb och ben är hos tvååriga storkar och äldre tomatröda, hos ettåringar blekt orange med svartaktiga inslag. Ögat är brunt eller grått, omgivet av svart vaxhud i en raffinerad smal linje som sträcker sig framåt mot övernäbbens nedre del och bakåt som ett kommatecken. I upprätt ställning är en vuxen stork nära meterhög. I flykten håller den hals och ben rakt utsträckta och har en vingbredd på 180–215 cm. Könen kan inte säkert skiljas åt på utseendet, men hannen har ofta längre och grövre näbb än honan, 14–19 cm. Normalvikten för vuxen stork är 3–4 kg. Vita storken saknar syrinx och har därför begränsad ljudrepertoar. Vuxna storkar kan dock frambringa ett irriterat väsande och ungarna tigger högljutt efter mat med ett jamande läte. Att klappa med näbben samtidigt som huvudet kastas bakåt över ryggen, är artens ljudliga kännetecken. Det används som hälsning inom paret och som försvar av boet. Klappandet hörs också under parningen, men då med speciell frekvens. Stork som är upprörd låter höra enstaka hårda ”knäpp” eller klappar som kastanjetter.

Utbredning och status

Vit stork var en allmän häckfågel i öppet jordbrukslandskap i Skåne och längs västkusten upp till Göteborg under 1700-talet. Då fanns det sannolikt runt 5000 par i landet. Under 1800-talets senare hälft minskade arten drastiskt och vid början av 1900-talet fanns bara ett 50-tal häckande par. År 1954 häckade det allra sista paret på Karupsgården nära Blentarp i Skåne. Tillfälliga besökare sågs dock årligen även därefter. År 1996 häckade åter ett vilt storkpar i Skåne, denna gång på Flyinge Kungsgård, en klassisk plats för storkar. Detta par lockades till platsen av storkar från det projekt som startade 1989 och som år 2008 hade 47 frihäckande par (se åtgärder). Den vita storken förekommer i två raser, varav nominatrasen häckar i hela Europa österut mot mellersta Ryssland, dessutom i Nordafrika (Marocko–Algeriet–Tunisien), Västasien (Turkiet–Irak–Iran) och med ett tiotal par i Sydafrika. Den andra rasen, *Ciconia c. asiatica*, häckar i Centralasien (Kazakstan–Uzbekistan). Arten minskade i hela Europa med början under 1800-talet men har ökat igen de senaste decennierna, dock utan att ha kommit upp i samma nivå som tidigare. År 1934 häckade ca 200 000 par i Europa, 1984 ca 135 000 par och 1994 ca 166 000 par. Minskningen var särskilt påtaglig i Västeuropa och under perioden 1968–1984 då extrem torka rådde i Sahelområdet där de västeuropeiska storkarna övervintrar. Under de tio åren därefter ökade de häckande paren i väst med 75 % mot 15 % i öst. Resultat från den internationella storkräkningen 2004/05 visar en fördubbling i Spanien och Portugal till 40 500 par sedan 1994/95. Danmark tillhör de få länder där vit stork fortfarande minskar; för 100 år sedan fanns cirka 4000 par, 1952 ännu 222 par men arten är numera så gott som helt försvunnen - endast 1 par 2010.

Vit stork häckade ursprungligen kolonivis i träd, men tidigt också på mänskliga byggnader, med eller utan hjälp av upplagda hjul. De stora risbona byggs på årligen och kan bli mer än meterhöga och väga över ett ton. Efterhand som byggnadstekniken förändrats – brantare takvinkel och nya takmaterial – kan storken inte längre bygga direkt på taken. Samtidigt har stolpar och master som används för eltransport blivit vanliga och hyser nu lika många eller fler storkbon än taken. Häckningar i träd, både löv och barr, förekommer fortfarande, lokalt rikligt. I sällsynta fall häckar storken på klippphyllor och stora stenbumlingar. I Skåne påbörjas häckningen i början av april när storkarna återkommit från vinterkvarteren, normalt vid 4 års ålder. Kullen består oftast av 3–5 ägg som är vita och väger cirka 1 hekto. De läggs med två dygns mellanrum och ruvas av både hane och hona i 32 dygn. Eftersom äggen läggs vartannat dygn och ruvningen påbörjas när två ägg värpts blir skillnaden i storlek mellan de först och sist kläckta ungarna så stor att de äldsta ibland åter upp småsyskonen. En nykläckt unge väger under hektot, 2 veckor gammal kring kilot och vid 5 veckor har den nått vuxenvikten 3 kg. För detta krävs god födotillgång, 1–7 hg/unge och dygn (i snitt 4 hg) de cirka 60 dygn ungarna stannar i boet. Första veckorna är dagmask och insekter (mest skalbaggar) huvudfödan, därefter också sorkar, möss, grodor och fisk. Snäckor, sniglar (från åker- till mördarsniglar!), iglar, kräftor, råttor, mullvadar, och mer sällan, harungar, snokar, fågelungar och vesslor fångas också. Storken är opportunist och tar alla levande djur den träffar på och som är lagom stora, ibland även kadaver. Tillgång på vatten nära boet är livsviktigt då föräldrarna under varma dagar fyller krävan med vatten som hålls ner i gapen på de törstande ungarna. I de afrikanska vinterkvarteren utgör gräshoppor och fjärilslarver (särskilt *Spodoptera exempta*) huvuddelen av födan, men grodor, ödlor och ormar ingår också. Medellivslängden är 8–10 år, men en stork kan bli över 30 år. Storken finner sin föda visuellt och oftast genom att aristokratiskt vandra fram och tillbaka över marker där gräset är lägre än 10 cm. Storkpopulationen öster om en sträckdelare genom Holland och västra Tyskland flyttar av tradition mot sydost via Bosporen till Östafrika och ibland vidare till Sydafrika. Den västliga populationen (Frankrike och Iberiska halvön) flyttar via Gibraltar till Västafrika söder om Sahara, från Senegal till Tschad med Mali i centrum. Via satellitsändare vet man idag att storkar som följer den östliga routen inte bara flyttar söderut utan även rör sig västerut i ett bälte från södra Sudan till Tschad. Ungar till skånska projektstorkar har under flyttning påträffats både längs den västliga och den östliga routen. De senaste decennierna har flyttmönstren ändrats så att endast 70 % av de danska storkarna efter 1980 flyttar den östliga vägen mot tidigare 90 %. Det kan ha samband med att de numera slår följe med tyska och holländska projektstorkar med västliga flyttvanor när de ger sig iväg söderut. I södra Spanien övervintrar 10000-tals storkar, och även i sydvästra Frankrike och Israel övervintrar betydande antal. På Iberiska halvön är det den goda tillgången på föda i form av matavfall på deponierna som lockar, i Israel tillgången på fisk i konstgjorda dammar.

Hot

Den vita storken utrotades i Sverige som följd av att våtmarker torrlades för att vinna åkermark. I Skåne har 90 % av de våtmarker som fanns vid 1800-talets början dikats ut och eftersom det var där storken fann sin föda dog den ut. Torrläggning är huvudorsaken till artens tillbakagång i hela Västeuropa. Näst födobrist är högspänningsledningarna den vanligaste dödsorsaken både på häckningsplats och längs flyttvägarna; 60–80 % av ungfåglar som dör och 20 % av adulta storkar faller offer för eldöden. En del av minskningen kan förklaras med förhållandena i vinterkvarteren. Västflyttarna är särskilt utsatta för de återkommande torrperioderna i Sahelområdet, med födobrist som följd. Östflyttarna klarar sig normalt bättre eftersom de kan fortsätta söderut om födotillgången i Östafrika är dålig när de kommer dit. År med god tillgång på vandringsgräshoppor i öst såväl som i väst är goda år. Bekämpas gräshoppor leder det i första hand till födobrist för storken, men sekundärt också till förgiftning. Andra hot som påskjutning och jakt är av mindre betydelse. År då extremt få storkar återvänder till Europa och kommer sent till häckningsplatsen kallas störningsår. Under det senaste decenniet var 1997 och 2005 störningsår för östflyttarna. Våren 1997 mötte de en hård snö- och hagelstorm över Iskenderunbukten och Turkiet, en del återvände söderut, andra fortsatte försvagade och försenade norrut och många dog. Vintern 2004 rådde långvarig torka i Östafrika och de storkar som nådde Turkiet och Balkanhalvön våren 2005 var redan försvagade när de försenades av onormalt kallt väder. Störningsår leder till kraftig minskning av antalet häckande par, som dessutom får färre flygga ungar än normalt. I Schleswig-Holstein häckade t.ex. 2005 bara hälften så många par som 2004 och de fick 1,2 flygga ungar jämfört med normalt 2,1. Väderleken spelar också roll på häckningsplatsen. Om det är regnigt och kallt när ungarna är små fryser många ihjäl. Det hjälper inte att de ruvas, de kyls ner underifrån, blir apatiska och slutar tigga föda.

Åtgärder

Sedan 1989 pågår i Skåne ett projekt, under ledning av Naturskyddsföreningen i Skåne och Skånes Ornitologiska Förening, med målsättning att den vita storken åter skall bli svensk häckfågel. Av de cirka 270 storkar som ingick i projektet år 2008 levde cirka 175 i hägn på tio olika platser. De fyra första hägnen byggdes i Klingavälsåns och Kävlingeåns dalgångar, det område där storken höll sig kvar längst. Hägn finns också i Kristianstads Vattenrike och vid Görslövsån. Mindre hägn för utsläpp av storkpar har uppförts vid den nyskapade Näsbyholmssjön och väster om Rönne å nära Kvidinge. Projektet har också deponerat storkar i Skånes Djurpark. Hösten 2004 importerades 45 polska storkar som lämnats in skadade till Poznan Zoo. De vistas nu i ett stort hägn vid Fulltofta, öster om Ringsjöarna. Många har permanenta vingskador och kan därför aldrig släppas ut, men förväntas vara dugliga avelsstorkar. När storkarna i hägn bildat par och häckat en gång släpps de ut. År 2008 häckade 47 fria par. Målsättningen är minst 150 friflygande, flyttande par. Liknande projekt har pågått i över 50 år på kontinenten med början i Schweiz, därefter i Nederländerna, Frankrike, Tyskland, Belgien och Italien. Det finns således en omfattande internationell kunskap och erfarenhet om vad som krävs för att det skånska projektet ska kunna lyckas. För att en storkpopulation skall vara oberoende av tillskott utifrån krävs att varje par får 2 flygga ungar/år. De skånska projektstorkarna ligger betydligt lägre, trots att de i många fall matats under häckningstid de senaste åren. I en optimal storkbiotop kan ett par hämta all föda inom 1 km från boet. Närheten till boet är också viktig för att ungarna ska kunna försvaras när de är små, särskilt mot andra storkar. Utöver frisläppning av storkpar krävs en landskapsplanering med syfte att knyta samman de marker som redan idag passar storkens födosök, men som var och en ofta är för små. Extensivt brukade, naturligt översvämmade eller översilade betesmarker i slättårnas dalgångar och på andra håll bör bindas samman med naturliga småvatten och de hundratals dammar som skapats det senaste årtiondet för att reducera markkvävet. Om betade (utnyttja hästboomen!) gräsmarker förbinder och omger dammarna och dessa utformas så att strandzonerna är breda och svagt sluttande, innebär det en utveckling av det skånska storklandskapet. Gräsmarker där hö eller ensilage skördas är viktiga under de dagar skörd pågår. Då följer storken maskinerna och fångar de smådjur som kommer i dagen. Under en kort tid finns då storkmat i överflöd. Genom samordning skulle skördeperioden kunna förlängas till fromma för storken (och gladan). Samma sak gäller för tidigt (augusti) höstplöjda åkrar där storken har dukat bord i plogfåran, mest dagmask men också möss och råttor som bott på åkern. Eftersom storken naturligt häckar kolonivis och bristen på boplatser är stor måste fler boplatzformar än hittills sättas upp. Det bör ske på tak, stolpar eller i träd (döda almar!) 6–12 m över marken i breda korridorer mellan hägnen. Då kan nya par som släpps ut lockas häcka en bit bort från de små kolonier som nu finns på och runt hägnen. Hänsyn måste tas till att storkar helst häckar nära varandra och att de flesta vill ha det högst belägna boet. Inga flyghinder i form av kraftledningar får finnas i boets närhet. Utökad samarbete med nätverksbolagen, som är positiva till att montera s.k. fågelavväjare på luftkablarna, är nödvändigt. Sverige bör aktivt delta och bidra till det internationella arbete som redan pågår i de flesta andra europeiska länder när det gäller förbättra förhållandena längs flyttningvägarna och i vinterkvarteren.

Övrigt

Utländska namn: NO: Stork, DK: Hvid stork, FI: Kattohaikara, GB: White Stork. De skånska vita storkarna betraktas tills vidare som frihäckande djurparksfåglar då de fortfarande är starkt beroende av människan och då endast enstaka individer flyttar ut ur landet. Arten kvarstår därför som Försvunnen (RE). Vit stork är förtecknad i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (rådets direktiv 79/409/EEG) och ingår i Natura 2000. Den är även förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter), Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter) samt i AEWA (African-Euroasian Waterbird Agreement). Vit stork är fredad enligt jaktförordningen (1987:905) och tillhör Statens Vilt enligt 33 § jaktförordningen.

Naturvård

Konventioner: Fågeldirektivet, Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II, AEWA
Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

Araújo, A. & Biber, O. 1997. I: E.J.M. Hagemeyer & M.J. Blair (red.): *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and Abundance*. T & A D Poyser, London.

- Bairlein, F. 1991. Population studies of White Storks (*Ciconia ciconia*) in Europe. I: Perrins, C.M., Lebreton, J.-D. & Hirons, G.J.M. (red.). *Bird Population Studies – Relevance to conservation and management*. Oxford.
- Bauer, H-G. & Berthold, P. 1996. *Die Brutvögel Mitteleuropas. Bestand und Gefährdung*. AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Berg, B. 1920. Hägrar och storkar. *En bok om skånska fåglar*. Åhlén & Åkerlunds Förlag, Stockholm.
- Biber, O., Enggist, P., Marti, C & Salathé, T. (red) 1995. *Proceedings of the International Symposium on the White Stork (Western Population)*. Basel.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Bloesch, M. 1980. Drei Jahrzehnte Schweizerischer Storchansiedlungsversuch (*Ciconia ciconia*) in Altreu 1948–1979. *Der Ornithologische Beobachter* 77: 167–194.
- Bülow, W. 1917. *Om storkens förekomst i Skåne*. A.G. Bengtssons Boktryckeri. Ystad.
- Bülow, W. 1928. Storken. Skånes egen fågel. *Skånes Natur* 15: 14–32.
- Cavallin, B. 1993. Storkprojektet (The Swedish White Stork Project). *Anser* 32: 35–46.
- Cavallin, B. 1997. Storklandskapet. *Skånes Natur* 84: 1–160.
- Cavallin, B. 1999. Framgångsrikt jubileumsår – årsrapport 1999 från Storkprojektet. *Anser* 38: 249–252.
- Cavallin, B. 2003. Storkarna i Flyinge. *Flyinges hingstar 2003*: 16–17.
- Chernetsov, N., Berthold, P. & Querner, U. 2004. Migratory orientation of first-year white storks (*Ciconia ciconia*): inherited information and social interactions. *Journal of Experimental Biology* 207: 937–943.
- Ciach, M. & Kruszyk, R. 2010. Title: Foraging of White Storks *Ciconia ciconia* on Rubbish Dumps on Non-Breeding Grounds. *Waterbirds* 33 (1): 101–104.
- Creutz, G. 1988. *Der Weißstorch*. Die Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg-Lutherstadt.
- Dorner, I. (red.) 2000. Naturschutz mit dem Storch – die Wiederbesiedlung des westlichen Europa durch den Weißstorch (*Ciconia ciconia*) mit Hilfe von Wiederansiedlungsprojekten. Tagungsband Internationales Symposium Bad Dürkheim, 8–10 März 1998. Pollichia-Sonderdruck 6. Bad Dürkheim.
- Dziewiaty, K. 1992. Nahrungsökologische Untersuchungen am Weißstorch *Ciconia ciconia* in der Dannenberger Elbmarsch (Niedersachsen). *Die Vogelwelt* 113: 133–144.
- Dziewiaty, K. 1994. Nahrungsräume des Weißstorchs (*Ciconia ciconia*) an der mittleren Elbe unter Berücksichtigung der Rühstädter Storchkolonie. Artenschutzreport, heft 4.
- Fiedler, G. 1986. Ringablesungen an durchziehenden und überwinterten Weißstörchen in Israel. *Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege bad.-Württ.* 43: 197–203.
- Grell, M.B. 2000. Forvaltningsplan for Hvid Stork *Ciconia ciconia* i Danmark. *Dansk Ornitologisk Forening*.
- Hall, M.R., Gwinner, E. & Bloesch, M. 1987. Annual cycles in moult, body mass, luteinizing hormone, prolactin and gonadal steroids during the development of sexual maturity in the White stork (*Ciconia ciconia*). *J. Zool., London* 211: 467–486.
- Jönsson, P.E. 1989. Den vita storken *Ciconia ciconia* i Skåne 1955–1988. *Anser* 28: 125–132.
- Jönsson, P.E. 2001. Storken i Skåne 2000 – årsrapport från Storkprojektet. *Fåglar i Skåne 2000*. *Anser*, suppl 45.
- Kaatz, C. & M. (red.). 2001. Jubiläumsband Weißstorch – 2. Jubilee Edition White Stork. Tagungsbandreihe des Storchenhofes Loburg. Storchenhof Loburg.
- Kjellén, N. 1989. Den vita storken *Ciconia ciconia* – förekomst, ekologi och beståndsförändringar. *Anser* 28: 87–114.
- Lack, D. 1966. *Population Studies of Birds*, s. 212–229. Oxford.
- Martin, G.R. & Shaw, J.M. 2010. Bird collisions with power lines: Failing to see the way ahead? *Biological Conservation* 143 (11): 2695–2702.
- Martin, J.P. 2002. *Las cigüenas de Alcalá*. Naturaleza en Alcalá 3. Alcalá de Henares. Madrid.
- Nilsson, L. 1989. 500 år i Skåne? Den vita storkens historia i Sverige. *Anser* 28: 115–124.
- Noréhn, N. 1938. Förändringar i storkstammens storlek och utbredning i Skåne under senare år. *Svensk geografisk årsbok 1938*.
- Noréhn, N. 1952. Storkstammen i Skåne under åren 1947–1951. *Skånes Natur* 39: 3–8.
- Olsson, O. 2007. Genetic origin and success of reintroduced white storks. *Conservation Biology* 21: 1196–1206.
- Ptaszyk, J. (red) 1994. Bocian Bialy (*Ciconia ciconia*) w Wielkopolsce (The white Stork in the Wielkopolska region). Prace Zakl. Biol. I Ekol. Ptaków UAM, 3. Poznan.
- Rheinwald, G., Ogden, J. & Schulz, H. 1989. *Weisstorch. Status und Schutz*. Proceedings of the First International Stork Conservation Symposium Walsrode, 14–19 Oct 1985. Dachverband Deutscher Avifaunisten, Bonn.
- Schulz, H. 1988. Ergebnisse des WWF/ICBP-Forschungsprojektes: Gefährdung des Weisstorchs (*Ciconia ciconia*) auf den Zugrouten und in den Überwinterungsgebieten. Königslutter-Lelm.
- Schulz, H. 1994. Zur Bestandssituation des Weißstorchs (*Ciconia ciconia*). Neue Perspektiven für den "Vogel des Jahres 1994"? Berichte zum Vogelschutz 32.
- Schulz, H (red). 1999. *Weißstorch in Aufwind?* – White Storks on the up? Proceedings International Symposium on the White Stork, Hamburg 1996. NABU. Bonn.

- Van den Bossche, W., Berthold, P., Kaatz, M., Nowak E. & Querner, U. 2002. Eastern European White Stork Populations: Migration Studies and Elaboration of Conservation Measures. BfN-Skripten 66. Bundesamt für Naturschutz. 204 s. [Finns på nätet].
- Sjöstedt, G. 1943. Vita storkens utbredning i Malmöhus län i gången tid. *Skånes Natur* 30: 21–40.
- Skov, H. 1999. Nogle resultater af ringmærkningen af Hvid Stork i Danmark 1901-98. *DOFT* 93: 230–234.
- Skov, H. 2003. *Storken. En kultur- og naturhistorie*. Gads Forlag. Köpenhamn.
- Tejning, S. 1933. Den agrikulturella utvecklingen som orsak till storkminskningen. *Skånes Natur* 20: 24–34.
- Thomsen, K.-M., Dziewaty, K. & Schulz, H. 2001. *Zukunftsprogramm Weißstorch. Aktionsplan Zum Schutze des Weißstorchs in Deutschland*. NABU. Bonn.

Författare

Berith Cavallin 1990. Rev. Berith Cavallin 1994, Paul Eric Jönsson 2001, Berith Cavallin 2006. © ArtDatabanken, SLU 2010.